

Таким чином, у творі “In Re Con Moto Et Al” композитор застосовує на різних рівнях організації композиції різні прийоми письма. На метроритмічному рівні він задіює прийом послідовності простих чисел у зміні розміру, у кількості звуків у мультиолях, причому прийоми застосовуються розосереджено, не постійно, комбінуються. На рівні звуковисотної організації композитор застосовує серію з дванадцяти звуків, яка викладається виключно вертикально в послідовності двох акордів із різною кількістю звуків (вісім і чотири). Серія з’являється на початку всіх розділів, виконуючи функцію поштовху для розвитку чергового етапу музичного процесу, унаслідок чого форма набуває схожості з варіаціями. В самих варіаціях (розділах) композитор не дотримується суворої серійності по горизонталі й вертикалі, а скоріше прагне до неповторюваності тонів у межах певного відрізка тексту. Таким чином, серія не є програмуємим елементом горизонталі й вертикалі всього твору, а скоріше окреслює «правила гри» в межах вільної дванадцятитоновості. Дрібність форми долається декількома чинниками: перебуванням у зоні дванадцятитоновості, тобто ладово-звуковисотним чинником, а також принципом об’єднання суміжних розділів у пари, завдяки метроритмічним і фактурним закономірностям.

Слід зазначити, що композитор дуже гнучко застосовує власні правила: серія не визначає горизонталь і вертикаль, використання простих чисел інколи виходить за межі суворого дотримання послідовності 1, 3, 5, 7, 11, і загалом, правила застосовуються вільно і з фантазією в кожному розділі. Це робить “In Re Con Moto Et Al” по-справжньому «композицією» з точки зору розуміння композиції як ідеї комбінування та складання елементів у єдине художнє ціле.

Є. Білова

УДАРНІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ МУЗИЧНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВІД АРХАЇЧНИХ РИТУАЛІВ ДО СУЧАСНИХ АКАДЕМІЧНИХ ПРАКТИК

E. Belova

PERCUSSION INSTRUMENTS AS A REFLECTION OF MUSICAL AND CULTURAL TRANSFORMATIONS: FROM ARCHAIC RITUALS TO CONTEMPORARY ACADEMIC PRACTICES

Ударні інструменти належать до найдавніших засобів музичної виразності, що супроводжували людину від перших ритуальних дійств до сучасних концертних практик. Їхній розвиток відображає не лише еволюцію музичного мистецтва, але й глобальні культурні трансформації. У різні історичні епохи ударні виконували різні функції — від сакральних і комунікативних до ритмічно-організаційних та суто художньо-виражальних.

Історія ударних інструментів нерозривно пов’язана з архаїчними ритуалами й обрядами, де їхнє призначення значно виходило за межі власне музичної практики. У первісних суспільствах бубни, барабани та шумові знаряддя виконували функцію сакральних медіаторів: їхнє звучання ототожнювалося з голосом предків, закликком до богів або уособленням природних стихій.

У багатьох культурах світу барабани набували особливої ролі. Зокрема, в Африці вони функціонували як засіб комунікації на відстані, утворюючи своєрідну «мову ритму». У шаманських практиках Сибіру та народів Америки ударні інструменти

використовувалися як «міст» між земним і духовним світами, сприяючи входженню у стан трансу. У стародавніх цивілізаціях Єгипту та Месопотамії вони становили невіддільний елемент храмових ансамблів, задаючи ритмічну основу релігійним церемоніям.

Таким чином, ударні інструменти ще на ранніх етапах людської історії постали символом колективної єдності та носіями сакрального змісту. Водночас вони стали важливими маркерами формування перших структурованих музичних систем, що поєднували звукову організацію з духовними й соціальними функціями.

Ударні інструменти в європейській музичній традиції Середньовіччя виконували переважно військові та сигнальні функції. Литаври, барабани, тарілки й трубні фанфари формували своєрідний «акустичний код» доби — звук, який організовував простір битви, маршу або церемонії. Їхнє призначення було утилітарним: передавати ритмічні сигнали, координувати рух війська, підтримувати бойовий дух. Проте саме через цю функціональність барабан набув символічного статусу — уособлення сили, мужності та впорядкованості.

У добу бароко (XVII–XVIII ст.) відбувається поступовий перехід ударних інструментів із військової в художню сферу. Литаври стають постійним елементом придворного оркестру, поєднуючись із трубами у творах Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Ж.-Б. Люлі. Вони надавали музиці величності, урочистості, ритуальності, а із часом почали відігравати роль структурного компонента оркестрового звучання. Барабани, тарілки, трикутник згодом входять до театральних та оперних ансамблів, підсилюючи драматургічну динаміку вистав.

Таким чином, у цей період відбувається еволюційний зсув від функціонального використання ударних до їхнього усвідомлення як художнього засобу вираження. Від сигнально-військової ролі інструменти переходять до символічно-естетичної, стаючи невід’ємним складником звукової палітри європейського барокового мистецтва.

XIX століття стало визначальним етапом у становленні ударних інструментів як повноцінного компоненту симфонічного оркестру. Саме в цей період вони остаточно виходять за межі допоміжної чи суто ритмічної функції, набуваючи нової драматургічної ваги в музичній структурі твору. Литаври постають не лише як ритмічний фундамент, а й як символ кульмінаційності, драматизму та героїчної напруги. Великі барабани, тарілки, трикутник і там-там формують звукову палітру, що надає оркестру монументального звучання, а також здатна передавати емоційні контрасти — від урочистості до трагічної експресії.

Зокрема, у симфоніях Бетховена з’являються сольні партії литавр, що відіграють роль рівноправного партнера оркестру, а не лише акомпанементу. У «Фантастичній симфонії» Г. Берліоза вперше чітко структуровано багатокompонентну ударну групу, що стає взірцем оркестрового мислення XIX ст.

Водночас у цей період формується академічне осмислення природи ударних інструментів — з’являються перші систематичні трактати, педагогічні школи, методичні матеріали для оркестрових музикантів. Розвиваються навички тембрового балансування, артикуляційної виразності, технічної точності. Таким чином, XIX ст. стало добою, коли ударні інструменти утвердилися як невід’ємна складова симфонічного мислення, перетворившись із засобу ритмічного підсилення на самостійний художній голос у музичному мистецтві.

У ХХ ст. ударні інструменти переживають справжню революцію — від допоміжного засобу оркестрового колориту вони перетворюються на повноцінний носій художньої ідеї. Модерністські та авангардні композитори — Едгар Варез, Карл Орф, Вігольд Лютославський, Джон Кейдж — радикально розширюють поняття тембрової палітри. У партитурах цього часу зустрічаються десятки різних ударних інструментів: від традиційних литавр, малих барабанів і тарілок — до екзотичних шумових, дерев'яних, металевих і навіть побутових предметів. Такі пошуки змінюють саме поняття «звуку» й «музики», вводячи елементи театралізації, перформативності та просторового мислення.

Важливим нововведенням стає створення спеціальних ансамблів ударних, які стають самостійною формою концертної практики. Вони демонструють величезний тембровий потенціал групи, здатної поєднувати ритмічну точність з емоційною виразністю, а також інтегрувати у виконання елементи танцю, пластики, театру.

У джазовій культурі ударна установка перетворюється на «серце» ансамблю: саме через неї формується groove, swing, динамічний пульс ансамблю. Виконавці, як-от Джо Джонс, Арт Блейкі, Елвін Джонс, розширюють роль барабанщика до рівня рівноправного імпровізатора, що вступає в діалог з іншими музикантами.

Таким чином, ХХ ст. позначене двома ключовими тенденціями — тембровою експансією та міжжанровою взаємодією. Ударні стають не лише ритмічною основою, а й повноцінним художнім інструментом, через який композитори та виконавці висловлюють драматизм, енергію й динаміку епохи, створюючи нову філософію звуку.

У ХХІ ст. ударні інструменти перетворилися на один із найгнучкіших засобів сучасного музичного висловлення, що поєднує традицію, інновацію та соціальну функцію. Вони стали центральними в багатьох жанрах — від академічної сцени до експериментального мистецтва, де маримба й вібрафон розкривають мелодико-ліричний потенціал, а електронні ударні й семплери формують нові темброві світи. Ударне мистецтво виходить за межі концертної діяльності, охоплюючи арттерапію та інклюзивну освіту, де ритм і звук виступають інструментами комунікації та емоційної підтримки. В українських академічних школах поєднання класичної техніки, імпровізації та цифрових технологій створює сучасну педагогічну модель, що формує покоління універсальних виконавців, здатних діяти в глобальному музичному просторі. Українська школа гри на ударних поєднує європейські традиції з національним фольклорним корінням, створюючи унікальний виконавський дискурс, що вже інтегрується у світовий контекст.

Ударні інструменти становлять унікальне «дзеркало» музично-культурних трансформацій, адже саме вони супроводжують людину від архаїчних ритуальних і комунікативних практик до високих академічних форм мистецтва. Їхній розвиток відображає перехід від колективного до індивідуального типу музичного мислення — від обрядового ритму до складних художніх структур і сольних інтерпретацій. У сучасному мистецькому контексті ударні інструменти постають не лише ритмічною чи тембровою основою, а й носіями глибокого художнього змісту. Поєднання акустичних й електронних засобів, а також міжкультурна взаємодія розширюють їхній виражальний потенціал, утверджуючи ударне мистецтво як один із провідних напрямів сучасного музичного розвитку.